

УДК 811.11'81'255

АСОЦІАТИВНІ ЗВ'ЯЗКИ, ПОРОДЖУВАНІ КОНЦЕПТОМ КОХАННЯ У РОМАНАХ ДЖ. МОЙЕС, ТА ЇХНЄ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Тараненко Л.І., Канєвська Т.В.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Статтю присвячено вивченню асоціативних зв'язків, реалізованих у межах асоціативно-семантичного поля концепту *КОХАННЯ*. Шляхом аналізу англomовних фрагментів з романів Дж. Мойес та їхніх перекладів на українську мову у статті виявлено найчастотніші асоціації, породжувані концептом *КОХАННЯ*, та узагальнено закономірності збереження їхнього функціонально-прагматичного навантаження в українському перекладі. Висновки дослідження підтверджено результатами опитування, проведеного серед носіїв англійської та української мов щодо асоціацій, почуттів та їхніх комплексів, які виникають під час сприйняття відповідних текстових фрагментів.

Ключові слова: кохання, асоціативний зв'язок, асоціативно-семантичне поле, комплекс почуттів, прагматичне навантаження, переклад.

Постановка проблеми. Сучасний стан лінгвістичних досліджень, виконуваних у межах антропоцентричної парадигми, орієнтований на вивчення функціонально-стилістичних, комунікативно-прагматичних та індивідуально-авторських характеристик мовних одиниць, які вживаються в художньому тексті. При цьому особливу увагу дослідників спрямовано на виявлення закономірностей актуалізації в художньому творі універсальної одиниці когнітивного знання – концепту.

Одним із провідних концептів картини світу індивіда вважається концепт *КОХАННЯ*, який перебуває в колі інтересів ряду дисциплін: філософії, релігієзнавства, етики, естетики, літературної критики, мистецтвознавства, психології, соціології та ін. У лінгвістичних працях також знайшли відображення різні аспекти досліджень концепту *КОХАННЯ*. Водночас поза увагою лишається проблема встановлення асоціативних зв'язків і почуттів, породжуваних концептом *КОХАННЯ* в англomовній художній прозі, та їхнє збереження в українському перекладі, що слугуватиме подальшому поясненню етнокультурної специфіки процесів категоризації світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінюючи проблему взагалі, слід підкреслити, що вивченню різних аспектів концепту *КОХАННЯ* в лінгвістиці присвячено низку досліджень: аналіз концептуальних метафор кохання як основи типових метафоричних висловів у зіставленні двох мов (Дж. Лакофф), специфіка відображення кохання в пареміології (С. Воркачов, Л. Вільямс), особливості актуалізації прямих і непрямих мовленнєвих актів у спілкуванні закоханих (Н. Кушнір), участь мовних засобів різних рівнів у вираженні концепту *КОХАННЯ* (Г. Огаркова), репрезентація *КОХАННЯ* в контексті культурних домінант та ціннісної картини світу в етнокультурному аспекті (В. Карасик) тощо. При цьому питання вивчення асоціацій та почуттів, породжуваних концептом *КОХАННЯ* під час сприйняття реципієнтами англomовної художньої прози, залишається новим і практично неопрацьованим.

Тому метою цієї праці є встановлення асоціативних зв'язків і комплексів почуттів, реалізова-

них концептом *КОХАННЯ* в англomовних художніх творів та їхніх перекладах українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу були обрані романи британської письменниці Джоджо Мойес (Jojo Moyes) *The Girl You Left Behind* [11] і *Me Before You* [10] та їхні переклади «Дівчина, яку ти покинув» [4] і «До зустрічі з тобою» [5], виконані Д. Петрушенко та Н. Хаєцькою відповідно. Для дослідження були обрані саме ці романи, оскільки вони вважаються чуттєвими історіями про кохання, а аналізований концепт є провідним у них, що дозволить установити комплекс асоціативних зв'язків і почуттів, породжуваних концептом *КОХАННЯ*, та простежити їхнє збереження чи втрату при перекладі на українську мову. Крім цього, обрані романи належать до літератури XXI століття (*The Girl You Left Behind* (2014) і *Me Before You* (2012)), що уможливає дослідження закономірностей вербального вираження почуттів у літературі нової епохи.

Загалом було проаналізовано 378 фрагментів, що містять концепт *КОХАННЯ*: 243 фрагменти з роману *The Girl You Left Behind* та 135 фрагментів – з *Me Before You*.

Запропоноване дослідження виконувалося за таким алгоритмом: 1) вибір фрагментів тексту, що містять концепт *КОХАННЯ*, та пошук відповідних фрагментів у тексті перекладу → 2) визначення ключових почуттів та асоціацій, породжуваних концептом *КОХАННЯ* під час сприйняття текстових фрагментів → 3) опитування носіїв англійської та української мови щодо коректності визначення комплексу почуттів та асоціацій, реалізованих концептом *КОХАННЯ* у відібраних фрагментах.

Зазначимо, перш за все, що під час опрацювання матеріалу нами було опитано по 5 осіб носіїв англійської та української мов, які мають вищу освіту або її здобувають, щодо коректності визначення описуваного у текстовому фрагменті концепту як *КОХАННЯ*, а також щодо диференціації комплексу почуттів та асоціацій, реалізованих цим концептом у конкретному контексті. Виявлено, що у переважній більшості випадків один і той самий фрагмент викликає у реципієнтів одночасно декілька асоціативних зв'язків та почуттів. Так, під час читання текстових фраг-

ментів, що реалізують концепт *КОХАННЯ*, найчастотнішими були зареєстровані такі асоціації: кохання-дотик (12,16%), яка супроводжувалася асоціаціями кохання-пристрасть (10,67%), кохання-потяг (10,17%), кохання-ніжність (10,17%). Було також встановлено, що фрагменти текстів, які містять концепт *КОХАННЯ*, викликають й інші асоціації та почуття, зумовлені низкою позаумовних факторів.

За результатами аналізу текстових фрагментів було зафіксовано актуалізацію 39 різновидів почуттів і асоціацій, пов'язаних з вираженням кохання. Усі вони представлені в таблиці у порядку спадання їхньої частотності (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнення комплексу почуттів та асоціативних зв'язків, реалізованих концептом КОХАННЯ

Породжені асоціації	Частота (%)	Породжені асоціації	Частота (%)
кохання – дотик	12,16%	кохання – мрія	1,36%
кохання – при-страсть	10,67%	кохання – віра	1,24%
кохання – ніжність	10,17%	кохання – обо-жнювання	1,24%
кохання – потяг	10,17%	кохання – обе-режність	1,12%
кохання – спогад	5,21%	кохання – роз-лука	1,12%
кохання – відвер-тість	4,71%	кохання – рев-нощі	0,99%
кохання – усмішка	4,71%	кохання – роз-дратування	0,99%
кохання – страж-дання	4,47%	кохання – нія-ковість	0,74%
кохання – туга	2,98%	кохання – сором'язливість	0,74%
кохання – піклу-вання	2,36%	кохання – стурбованість	0,74%
кохання – про-щання	2,23%	кохання – спів-чуття	0,62%
кохання – страх	2,23%	кохання – спрага	0,62%
кохання – запах	2,11%	кохання – гра	0,50%
кохання – бажання	1,99%	кохання – не-скореність	0,50%
кохання – тривога	1,86%	кохання – за-сліплення	0,37%
кохання – відро-дження	1,74%	кохання – ідеа-лізація	0,37%
кохання – при-хильність	1,61%	кохання – по-рівняння	0,37%
кохання – розпач	1,49%	кохання – про-відник	0,37%
кохання – сумнів	1,49%	кохання – бо-ротьба	0,25%
кохання – голово-кружіння	1,36%	Загалом:	100%

Проілюструємо на прикладах особливості поєднання в одному текстовому фрагменті декількох асоціацій і почуттів під час вираження кохання:

I leaned forwards, just a few inches, my breath stilled, and I placed my lips on his. His hands came to rest on my waist, and tightened reflexively. His mouth met mine, and I inhaled his breath, its traces of tobacco, of wine, the warm, wet taste of him. Oh,

God, I wanted him to devour me. My eyes closed, my body sparked and stuttered. His hands tangled themselves in my hair, his mouth dropped to my neck.

Англomовними респондентами було визначено, що цей фрагмент викликає асоціації кохання-пристрасть, кохання-дотик, кохання-ніжність. Такі самі асоціації виникли і в носіїв української мови, тому наведемо переклад цього фрагменту: *Я потяглася вперед, лише на кілька дюймів. Моє дихання завмерло, і я накрила його губи своїми. Його руки лягли на мою талію і машинально стиснули її. Його рот зустрівся з моїм, і я жадібно втягувала його дихання з присмаком тютюну, вина, теплим, вохким присмаком. О Боже, я прагнула, щоб він поглинув мене собою. Мої очі заплющилися, моє тіло спалахувало і тремтіло. Його руки заплутались у моєму волоссі, його губи торкнулися моєї шиї. На підставі збігу прагматичного ефекту, реалізованого фрагментом на респондентів, можемо зробити висновок, що його переклад є вдалим.*

У наступному прикладі поєднуються такі асоціації та почуття, як кохання-дотик, кохання-потяг, кохання-пристрасть:

They fall into the house. She does not turn on the light. She staggers backwards, dazed now by his mouth on hers, his hands on her waist. She wants him so badly her legs turn liquid. She crashes against the wall, hears him swear under his breath. 'Here', she whispers. 'Now'. – Вони ввалюються в оселю. Не вмикаючи світла, вона відступає вглиб квартири, забувши про все, крім його губ на своїх губах, його рук навколо своєї талії. Вона так нестерпно бажає його, що її ноги підкошуються, і вона налітає спиною на стіну, чуючи, як він вилаявся собі під ніс. – Тут, – шепоче вона. – Зараз. Зазначимо, що за твердженнями респондентів, під час сприйняття і англійського, і українського фрагментів у них з'являлося відчуття певної емоційної напруги, викликане описом зростаючої пристрасності між персонажами. Український переклад повністю передає динамічність розвитку подій, реалізуючи, таким чином, закладений в тексті оригіналу прагматичний ефект.

Досить частотними за кількістю названих, якщо порівнювати з іншими, менш частотними асоціаціями, виявилися асоціації кохання-спогад (5,21%), кохання-відвертість (4,71%), кохання-усмішка (4,71%), кохання-страждання (4,47%). Серед них кохання-усмішка є асоціацією, що вказує на наявність невербального компоненту у фрагменті, власне усмішки. Наведемо приклад:

'Not bad, eh, Clark?' Will said into the silence. In the face of the storm, his face was still and calm. He turned briefly and smiled at me, and there was something in his eyes then, something triumphant. 'No', I said. 'Not bad at all'. – Гарно, еге, Кларк? – мовив Вілл у тиші. Незважаючи на шторм, його обличчя було нерухоме й спокійне. Він обернувся й усміхнувся до мене, і тієї самої миті в його очах щось було, щось тріумфальне. – Так, – відповіла я. – Дуже гарно.

Як бачимо, у цьому фрагменті усмішка функціонує як провідний зв'язок між закоханими та основний засіб вираження їхніх почуттів. Крім того, вона описана як особлива усмішка, яка може виникнути тільки між закоханими. При пе-

рекладі з великою точністю зберігся опис виразів обличчя персонажів, що дозволило україномовним респондентам визначити основну асоціацію, породжену фрагментом, як кохання-усмішка.

Частотність асоціації кохання-спогад можна пояснити сюжетом книги *The Girl You Left Behind*, адже значна її частина присвячена періоду Першої світової війни та опису спогадів однієї з головних героїнь твору про життя з коханим у довоєнні часи:

'The first time I saw you', he had told me on our first Christmas Eve together, 'I watched you standing in the middle of that bustling store and I thought you were the most self-contained woman I had ever seen. You looked as if the world could explode into fragments around you and there you would be, your chin lifted, gazing out at it imperiously from under that magnificent hair.' He lifted my hand to his mouth, and kissed it tenderly. – «Того дня, коли я тебе зустрів, – казав він мені в наш перший Святвечір, проведений разом, – я дивився, як ти стоїш посеред того метушливого магазину, і подумав, що ти – найбільш самодостатня жінка, яку я будь-коли бачив. Ти виглядала так, наче світ може розлетітися на друзки навколо тебе, а ти все одно залишишся стояти з гордо піднятою головою, владно дивлячись з-під свого чарівного волосся», – він підніс мою руку до губ і ніжно поцілував її. У цьому фрагменті визначальним для збереження закладених у тексті-оригіналі асоціативних зв'язків став вдалий переклад першого речення, який і нашолюбче читача до сприйняття кохання як спогаду: *The first time I saw you – Того дня, коли я тебе зустрів.*

Асоціації кохання-відвертість та кохання-страждання також зумовлені сюжетною лінією твору *Me Before You*. Так, за сюжетом, головний герой твору, який прикутий до інвалідного візка, надзвичайно страждає від болі, тому вирішує піти з життя у спеціальному для цього закладі в Швейцарії. Він повідомляє коханій про свій намір, яка, хоча вже знає все (відвертість), надзвичайно страждає від безсилля змінити його думку:

He didn't speak. His eyes searched my own, and there was this huge weight of sadness within them. I stroked the hair away from his temples, as if I could somehow lift his sorrow, and he tilted

his head to meet the palm of my hand, so that it rested there.

He swallowed. 'I have to tell you something'.

'I know', I whispered. 'I know everything'.

Will's mouth closed on his words. The air seemed to still around us.

'I know about Switzerland. I know ... why I was employed on a six-month contract'.

He lifted his head away from my hand. He looked at me, then gazed upwards at the skies. His shoulders sagged.

Він не говорив. Його очі дивилися в мої, і в них був величезний сум. Я відгорнула волосся з його скронь, ніби таким чином могла забрати його печаль, і він схилив голову й притулювся до моєї долоні. Вілл ковтнув слину.

– Я повинен тобі щось сказати.

– Я знаю, – прошепотіла я. – Я знаю все.

Вілл зупинився на півслові. Повітря навколо нас здавалося нерухомим.

– Я знаю про Швейцарію. Я знаю... чому зі мною підписали шестимісячний контракт на роботу.

Він забрав голову з моєї руки, глянув на мене, потім на небо. Його плечі опустилися.

Асоціації респондентів цілком співпали в усіх розглянутих прикладах, що дозволяє кваліфікувати переклади досліджених романів адекватними й точними.

Висновки та пропозиції. З огляду на викладене, можна узагальнити, що чільне місце в асоціативно-семантичному полі концепту *КОХАННЯ* посідають дотики, які для респондентів стали основною асоціацією з коханням (12,16%). Почуття кохання також передається через ніжність (10,17%), супроводжувану потягом (10,17%) та пристрасстю (10,67%). Ці асоціації можна кваліфікувати як універсальні, оскільки вони наявні в семантичному полі концепту *КОХАННЯ* картин світу обох досліджуваних мов.

До перспективних напрямів започаткованого наукового пошуку слід віднести вивчення питання ролі індивідуального авторського стилю в актуалізації концепту *КОХАННЯ*, сформованого світобаченням автора, його життєвим досвідом та іншими факторами, що сприятиме подальшому з'ясуванню специфіки індивідуально-авторської категоризації світу.

Список літератури:

1. Вильямс Л. Е. Лингвокультурологическая специфика понятия «Любовь» (на материале нем. и рус. языков) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ahmerov.com/book_1104.html
2. Воркачев С. Г. *Anglica selecta: избранные работы по лингвоконцептологии*: Монография. – Волгоград: Парадигма, 2012. – 205 с.
3. Воркачев С. Г. *Любовь как лингвокультурный концепт*. – М.: Гнозис, 2007. – 284 с.
4. Дівчина, яку ти покинув: роман / Джоджо Мойес; пер. з англ. Д. Петрушенко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 400 с.
5. До зустрічі з тобою: роман / Джоджо Мойес; пер. з англ. Н. Хасцької. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 384 с.
6. Карасик В. И. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс* / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
7. Кушнір Н. О. *Вербалізація чуттєвих інтенцій у російському діалогічному мовленні (на матеріалі комунікативної ситуації «освідчення в коханні»): автореф. дис. ... канд. філ. наук: спец. 10.02.02* / Кушнір Наталя Олександрівна. – К., 2005. – 17 с.
8. Лакофф Дж. *Метафори, котрими ми живем* / Дж. Лакофф, М. Джонсон [пер. с англ., ред. и с предисл. А. Н. Баранова]. – М.: Едиториал УРСС, 2004 – 256 с.
9. Огаркова Г. А. *Вербалізація концепту КОХАННЯ в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04* / Огаркова Ганна Анатоліївна. – Київ, 2005. – 20 с.

10. Moyes J. Me Before You [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.manybooks4u.net/book2/Me_Before_You/.
11. Moyes J. The Girl You Left Behind [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.manybooks4u.net/book2/The_Girl_You_Left_Behind/.

Тараненко Л.И., Каневская Т.В.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

АССОЦИАТИВНЫЕ СВЯЗИ, ПОРОЖДАЕМЫЕ КОНЦЕПТОМ ЛЮБОВЬ В РОМАНАХ ДЖ. МОЙЕС, И ИХ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ В УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ

Аннотация

Статья посвящена изучению ассоциативных связей, актуализированных в пределах ассоциативно-семантического поля концепта *ЛЮБОВЬ*. Путем анализа англоязычных фрагментов из романов Дж. Мойес и их переводов на украинский язык в статье выявлены наиболее часто встречающиеся ассоциации, порождаемые концептом *ЛЮБОВЬ*, а также обобщены закономерности сохранения их функционально-прагматической нагрузки в украинском переводе. Выводы исследования подтверждены результатами опроса, проведенного среди носителей английского и украинского языков относительно ассоциаций, чувств и их комплексов, возникающих во время восприятия соответствующих текстовых фрагментов.

Ключевые слова: любовь, ассоциативная связь, ассоциативно-семантическое поле, комплекс чувств, прагматичная нагрузка, перевод.

Taranenko L.I., Kanievska T.V.

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

ASSOCIATIVE LINKS GENERATED BY THE CONCEPT OF LOVE IN J. MOYES' NOVELS AND THEIR REPRESENTATION IN UKRAINIAN TRANSLATION

Summary

The article is dedicated to the study of the associative links actualized within the associative-semantic field of the concept of *LOVE*. The article reveals the most frequent associations produced by the *LOVE*-concept as well as generalizes the patterns of retaining their functional-pragmatic loading in Ukrainian translations by means of analyzing English fragments from the novels by J. Moyes and their translations into Ukrainian. The findings of the study are confirmed by the results of questioning conducted among native speakers of English and Ukrainian regarding associations, feelings and their complexes that arise during the perception of the corresponding text fragments.

Keywords: love, associative connection, associative-semantic field, a complex of feelings, pragmatic loading, translation.